

УДК 94(73)

Віктор Луцак

ГЕНРІ УОЛЛЕС У ПОЛІТИЧНІЙ ІСТОРІЇ США: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

У статті досліджена американська історіографія, присвячена Генрі Уоллесу. Встановлено, що оцінки Г. Уоллеса в роботах американських дослідників відповідали тенденціям американської історіографії «холодної війни». У цьому контексті автор статті вирішив розділити історіографічний доробок про Г. Уоллеса за хронологічним принципом на ортодоксальні, ревізійні та постревізійні праці.

У статті проаналізовано сучасний дискурс представників різних підходів відносно проблеми оцінки Г. Уоллеса у політичній історії США в постбіполярний період. Як підсумок, відмічена позитивна тенденція, яка полягає у відродженні інтересу до постаті Г. Уоллеса та візії його політичної діяльності шляхом руйнування ідеологічних стереотипів часів «холодної війни».

Ключові слова: Г. Уоллес, «холодна війна», американська історіографія, СРСР, історичний ревізійнізм.

Дослідження проблем ролі особистості в історії США у ХХ ст. вимагає від істориків ретельної критичності у ставленні до історіографічного доробку часів «холодної війни», враховуючи суспільно-політичний клімат його створення. Окрему увагу варто надати американській історичній науці, де, на відміну від директивної міфотворчої радянської «партійної» історіографії, на різних етапах «холодної війни», здійснювався перегляд причин глобального американсько-радянського конфлікту та ставлення до «ворога» в цілому. Звідси з'явилися різні оцінки і трактування як подій та явищ, так і діяльності та поглядів окремих особистостей. У цьому контексті великий інтерес викликає один із найбільш суперечних та неоднозначних політиків США ХХ ст. Генрі Уоллес.

Політичну кар'єру Г. Уоллес розпочав на посаді міністра сільського господарства в адміністрації Ф. Рузвельта, а закінчив міністром торгівлі при президенті Г. Трумені, активним опонентом зовнішньополітичного курсу його кабінету, зокрема відносин США з СРСР. Ця критика в умовах панування в громадській думці тези антикомуністичної пропаганди про «радянську загрозу», повернулася до Г. Уоллеса бумерангом і стала основою формування його негативного іміджу та подальшої дискусії серед науковців про значення особи Г. Уоллеса в історії США.

Побувають дві цілком протилежні оцінки Г. Уоллеса серед дослідників: для одних він здібний та прогресивний політик, який, можливо, міг би відвернути «холодну війну», а для інших – наївний мрійник, який відмовився від блискучої кар'єри та став жертвою комуністичної облуди.

Метою цієї статті є дослідження причин дуалізму оцінки американськими дослідниками місця та значення Г. Уоллеса у політичній історії США.

Відхід від ідеалізованого історіописання є актуальною проблемою, зокрема, для українських істориків. За радянських часів сформовано значну кількість образів «ворога» та «героя», які базувалися на критерії лояльності або ворожості до СРСР. Відповідно, розглядаючи ці образи в контексті історичних досліджень, треба заперечити радянські штампи в оцінці постатей, які нині є частиною українського нарративу всесвітньої історії ХХ ст.

Г. Уоллес був однією із ключових фігур у кабінеті Ф. Рузвельта. Президент високо оцінював його відданість ключовій радикальній, як для американської політичної традиції, ідеї «нового курсу» насамперед, обмеженого державного регулювання економіки. Тому Ф. Рузвельт призначав його на ключові посади в уряді: 1933–1940 рр. – міністром сільського господарства, а у 1940–1944 рр. він обіймав посаду віце-президента США.

Маючи високий рейтинг довіри в американців, Г. Уоллес фактично, був під час Другої світової війни другою за популярністю особою в країні, у якій багато хто бачив наступника Ф. Рузвельта. Однак його ідеалістичні погляди на повоєний світ – так зване «століття простої людини»*, не відповідали ані ролі США у світі, яку їм відводили ліберальні інтервенціоністи чи консервативні ізоляціоністи, ані політичним реаліям у країні та за її межами. На з'їзді Демократичної партії в Чикаго 1944 р., у результаті політичних інтриг та внутрішньопартійних суперечок, кандидатом у віце-президенти в команду Ф. Рузвельта обрано Г. Трумена. У такий спосіб Г. Уоллес фактично втратив можливість впливати на визначальні питання державної політики. Після перемоги на

* Назва походить із промови зробленої віце-президентом Уоллесом 8 травня 1942 р., де він критикує концепцію американської повоєної гегемонії: «...Дехто говорить про Американське століття. Я ж кажу, що століття, в яке ми вступаємо – століття, яке вийде з цієї війни – може бути і повинно бути століттям простої людини» [1, с. 19–20].

виборах 1944 р. тандему «Рузвельт-Трумен» , Г. Уоллес обійняв посаду міністра торгівлі, на якій продовжував працювати до відставки, будучи вже членом кабінету Г. Трумена.

Як відомо, з держави-союзника під час Другої світової війни СРСР став державою-ворогом після її закінчення. Відповідно до змін у міжнародній політиці та нового курсу у відносинах із СРСР, адміністрація Г. Трумена відхилила ідею «чотирьох поліцейських» Ф. Рузвельта та розпочала вибудовувати свою зовнішню політику з позиції політичного реалізму, теоретичним та практичним проявами якого стали: «Довга телеграма» та «Стаття містера Х» Джорджа Кеннана, «доктрина Трумена» , «план Маршалла» , ядерна монополія США та ін. З різкою критикою американської зовнішньої політики виступив міністр Г. Уоллес, який був абсолютним прихильником багатосторонньої співпраці у рамках ООН, дотримання положень Атлантичної хартії та Статуту ООН, а також розглядав можливість «modus vivendi» з СРСР на базі економічної взаємозалежності. Погляди Г. Уоллеса відповідали протилежній політичному реалізму теорії міжнародних відносин – політичному ідеалізму, який, очевидно, у період загострення американо-радянського конфлікту не відповідав запитам суспільства та національним інтересам США.

Вирішальним чином через відкриту критику політики кабінету Г. Трумена, Г. Уоллес був звільнений з посади (1946 р.), а через два роки балотувався вже як кандидат у президенти від Прогресивної партії на виборах 1948 р. Президентська кампанія 1948 р. проходила в умовах загрози війни у Європі (Берлінська криза) та на тлі антирадянської істерії. Ідеї та пропозиції Г. Уоллеса в душі мирного співіснування та співробітництва з СРСР у таких умовах не були сприйнятті більшістю населення США. Підсумки президентських виборів для Г. Уоллеса та Прогресивної партії були невтішними. Г. Уоллес посів принизливе четверте місце із 2,4 % голосів (за рахунок південних штатів партія С. Турмонда із лозунгом «Сегрегація назавжди» зайняла третє місце) [2]. Г. Трумен був переобраний на посаду президента США та продовжив зовнішньополітичний курс країни попередніх років, спрямований на стримування СРСР та будівництво «держави національної безпеки» .

Боротьба проти підривної та шпигунської діяльності у США, яка досягла свого апогею в 1950-ті рр., ознаменована періодом маккартизму, лише посилила несприйняття та відчуження серед американців лівих ідей, які і в XXI ст. сприймаються як такі, що загрожують традиційним американським цінностям. Відповідно, негативний образ «червоного» , який з легкої руки критиків та політичних опонентів закріпився за Г. Уоллесом та культивувався дослідниками впродовж другої половини XX ст., був перешкодою для його об'єктивної та неупередженої оцінки. Важливо зазначити, що сам Г. Уоллес ніколи себе не зараховував до числа комуністів та був відданим основним стовпам американського способу життя – вільному ринку та ліберальній демократії.

Загалом, у дослідженнях, присвячених постаті Г. Уоллеса прослідковується, на наше переконання, вплив (через очевидний акцент на наявність симпатій в Г. Уоллеса до СРСР) тенденцій американської історіографії «холодної війни» . Тому для структуризації робіт про Г. Уоллеса можна розділити їх за хронологічним принципом на ортодоксальні, ревізійні та постревізійні.

Першу спробу дати комплексний аналіз політичної кар'єри Г. Уоллеса, здійснив журналіст Д. Макдональд. В основу його книги «Генрі Уоллес, Людина та Міф» закладено «благородну місію» , яка полягала у розвінчуванні міфів навколо Г. Уоллеса. Однак робота Д. Макдональда наповнена суб'єктивними оцінками та судженнями для підтвердження яких автор надавав значення одним фактам біографії Г. Уоллеса, при цьому ігноруючи інші. Д. Макдональд зобразив Г. Уоллеса «як інструмент радянського уряду» [3, с. 174–175]. Цікаво, що книга опублікована у рік виборів президента США (1948 р.), що може свідчити про інший підтекст роботи Д. Макдональда, а саме – намагання дискредитувати Г. Уоллеса в контексті передвиборної агітації. Робота Д. Макдональда є популярною та авторитетною серед консерваторів, які виступали та продовжують виступати з критикою на адресу всіх, хто симпатизував та підтримував соціалістичні ідеї в США.

Цікавим дослідженням про участь Г. Уоллеса в президентській кампанії 1948 р. є робота американського політолога К. Шмідта, який показав кандидата у президенти США – Г. Уоллеса як борця за мир [4]. Автор наголошує на тому, що провал Прогресивної партії на виборах 1948 р. став результатом розколу серед американських лібералів.

Ґрунтовну, але недостатньо цілісну біографію Г. Уоллеса у двох книгах написали брати Е. та Ф. Шапсмаєри. У першій частині двотомника, яка охоплює період 1910–1940 рр. дослідники аналізують, так званий, «аграрний етап» життя Г. Уоллеса, пов'язаний зі становленням політичної філософії Г. Уоллеса [5]. Автори наголошують на тому, що робота в адміністрації Ф. Рузвельта була найкращим періодом Г. Уоллеса у політиці. Наступна книга присвячена суперечливому та неоднозначному, на думку братів Шапсмаєрів, періоду життя Г. Уоллеса (1940–1965 рр.), у якому вони називають його «м'яким мрійником» з нереалістичними поглядами на зовнішню політику [6].

Резюмуючи праці авторів, які досліджували біографію Г. Уоллеса в період 1940-х – 1950-х рр., можна дійти висновку, що вони в своїй більшості позбавлені альтернативного мислення, знаходилися у річищі американської ортодоксальної версії «холодної війни» та сходяться на тому, що Г. Уоллес – нереалістичний, наївний мрійник, який зруйнував свою політичну кар'єру через симпатії до СРСР.

У середині 1960-х рр. широкий резонанс викликала праця Г. Альперовіца, у якій він стверджував, що американці використовували атомну бомбу в якості дипломатичного важеля, щоб зупинити радянський вплив у Східній Європі та Азії [7]. Розвиток цієї ідеї призвів до перегляду, центральної в американській історичній думці, теорії про одноосібну провину СРСР у розв'язанні глобального конфлікту та спонукав до появи тверджень, які перекладали цю відповідальність на «агресивну зовнішню політику» США. Подібні погляди знайшли своє теоретичне втілення у «новій лівій» історіографії, вагомою частиною якої стала ревізійністська теорія та методологія «холодної війни». Як зазначає російський історик І. Цветков, ревізійністи «розглядали в діях Вашингтону нерозуміння та пряме ігнорування законних інтересів СРСР у Східній Європі» [8]. Додатковим стимулом для зміни абсолютної антикомуністичної позиції у США стали спочатку масштабні студентські антивоєнні та антирасистські демонстрації 1960-их рр., а згодом, політика Р. Ніксона-Г. Кіссінджера, яка започаткувала розрядку міжнародної напруженості у відносинах із СРСР. Перегляд науковцями тлумачення фактів періоду становлення американо-радянської конфронтації, зумовив, на нашу думку, внесення відповідних коректив у висвітлення та переосмислення ідей та поглядів Г. Уоллеса.

Серед істориків цього періоду слід зазначити Н. Марковіца, який доходить висновку, що Г. Уоллес був мужньою людиною з правдивими передбаченнями [9]. Автор не наголошує, чи ідеї Г. Уоллеса були актуальними на період його перебування в політиці. Важливою працею в дусі американського ревізійнізму стала стаття Р. Радоша та Л. Ліггіо в збірнику «Критики «холодної війни», у якій зазначається, що «відстоювання Г. Уоллесом ідеї співіснування з Радянським Союзом було на той час актом ересі, і стало приводом для антирадянської критики» [10, с. 76]. У статті розкривається концепція «відкритих дверей», розроблена Г. Уоллесом, яка, на думку авторів, була основою його повоєнної моделі світоустрою. Р. Радош та Л. Ліггіо резюмують, що Г. Уоллес зробив значний внесок в ознайомлення громадськості з американською політикою «холодної війни» [10, с. 106].

До числа прихильників ідей Г. Уоллеса можемо віднести Р. Уолтона, який у книзі «Генрі Уоллес, Гаррі Трумен та Холодна війна» робить спробу вивести політику «розрядки», яку розпочав президент Р. Ніксон, з програмних положень Прогресивної партії Г. Уоллеса [11]. Крім того, на основі використання архівних матеріалів та щоденника Г. Уоллеса, автор розкриває основні розбіжності в баченні післявоєнного світу Г. Уоллесом та адміністрацією Г. Трумена.

Ретельно дослідив зовнішньополітичні погляди Г. Уоллеса С. Уолкер [12]. Історик наголошує, що Г. Уоллес не був наївним, а навпаки, далекоглядним та вдумливим політиком. С. Уолкер відстоює ідею про те, що США, як провідна країна у повоєнному світі, мала б сприяти підвищенню життєвого рівня країн, що розвиваються, постачаючи їм сучасні технології, замість того, щоб здійснювати політику військового та економічного імперіалізму над ними. Відповідно, універсальна економіка «відкритих дверей», яку відстоював Г. Уоллес, на думку С. Уолкера, була в цьому контексті важливою та доречною.

У так званій «американській ревізійністській історіографії» прослідковується тенденція відходу від усталеного негативного образу Г. Уоллеса як наївного політика у 1940–50-х рр. та перехід до очевидного домінування образу реформатора нового світового порядку в 1970-х рр. З часу виходу книги С. Уолкера (1976 р.) та до середини 1990-х рр. відсутні будь-які дослідження, пов'язані із постаттю Г. Уоллеса, ймовірно, тому що, як пояснює це С. Уолкер, «суперечлива інформація, яка пов'язана з складним характером Г. Уоллеса або його багатосторонньою політичною кар'єрою, викликала труднощі для істориків» [13]. А можливо і тому, що в американському суспільстві, зокрема в історичній науці, періоду президентства Р. Рейгана, який охарактеризував СРСР як «імперію зла», антикомуністична пропаганда знову набула крайніх своїх форм.

Колапс «комуністичного проекту» та закінчення американо-радянської конфронтації обумовив появу істориків постревізійністів, які відстоюють тезу про спільну провину США та СРСР у розв'язанні глобального конфлікту. У зв'язку із цим розпочалася та триває досі переоцінка ідей та поглядів Г. Уоллеса, враховуючи нові дані, отримані після розсекречення низки матеріалів, які раніше були недоступними, поступовий відхід від історіографічної ідеологізації та «популярність «мікропідходу» через вивчення окремих випадків та унікальних історичних епізодів» [8].

У 1995 р. з'являється цікава книга американських істориків Г. Уайт та Дж. Мейз «Генрі А. Уоллес: Його пошук нового світового порядку». Автори здійснили глибокий аналіз витоків політичної та релігійної думки Г. Уоллеса. Вони, зокрема, зазначають, що Г. Уоллес сподівався

завдяки вільній міжнародній торгівлі та спільному технічному розвитку вести боротьбу із нерівністю та бідністю в світі, пропагуючи ідеї закріплені в Атлантичній хартії [14].

Цінним поглядом на Г. Уоллеса в контексті проблеми розколу американських лібералів, є дослідження М. Клеймана [15]. Історик здійснив компаративний аналіз інтелектуального та професійного життя Г. Уоллеса та Р. Нібура, з метою вивчення поділу ліберального мислення на питання внутрішньої та зовнішньої політики США. Автор вказує, що Г. Уоллес виступав за філософію зовнішньої політики, яка включала співпрацю з СРСР, у той час як Р. Нібур (відомий протестантський теолог і політичний оглядач), був класичним лібералом «холодної війни», і категорично відкидав можливість співпраці з комуністами, як в середині США, так і за кордоном. З іншого боку, автор наголошує, що у питаннях внутрішньої політики їх погляди в більшості питань збігались.

Суттєвий внесок у дослідження життя та діяльності Г. Уоллеса зробили Дж. Калвер та Дж. Хайд [16]. Історики розглядають його, як провидця-інтелектуала, одного із найбільш важливих та суперечливих фігур в американській історії ХХ ст. Їхня праця «Американський мрійник: Життя та час Генрі. А. Уоллеса» є вдалою спробою відійти від стереотипів щодо постаті Г. Уоллеса часів «холодної війни» та об'єктивно висвітлити, на основі багатостороннього аналізу та низки архівних та джерельних матеріалів, різні аспекти його біографії.

Авторитетний американський історик А. Шлезінджер-молодший у рецензії на книгу Дж. Калвера та Дж. Хайда надає власний, стислий аналіз дилеми навколо оцінки Г. Уоллеса в історії США, де серед іншого відмітив «...Трагізм навколо Г. Уоллеса полягає в тому, що люди не пам'ятають його серйозних досягнень як ученого та державного службовця. Якщо вони згадують про Г. Уоллеса, то думають про «листи до Гуру» * та президентську кампанію 1948 р...ні те, ні інше, не підвищує статус Г. Уоллеса» [17, с. 3]. Оцінка А. Шлезінджера, на наше переконання, проходить червоною ниткою крізь весь спектр останніх робіт присвячених Г. Уоллесу. Але варто також зазначити, що водночас з позитивним відгуком на книгу «Американський мрійник...» А. Шлезінджер-молодший залишився на позиції, якої дотримувався й раніше – про те, що Г. Уоллес був наївним політиком.

Ґрунтовний аналіз президентської компанії в США 1948 р., місця та ролі у ній Прогресивної партії, здійснив сучасний американський історик Т. Девін. У дослідженні Г. Уоллес зображується як трагічна постать з ідеалістичними переконаннями, зокрема його погляди на повоєнний світ автор трактує як «християнський утопізм» (віра в добрі наміри світових націй) [18]. Т. Девін детально розглядає участь комуністів у Прогресивній партії та відносить цей факт до головної причини тотальної поразки Г. Уоллеса в президентській компанії 1948 р. Крім того, автор наголошує, що кампанія продемонструвала слабкість та політичну неконкурентоспроможність ліволіберального Народного фронту у США та допомогла викристалізувати консенсус «холодної війни».

Такий суперечливий аспект біографії Г. Уоллеса як місію «доброї волі» до СРСР дослідив В. Бірнштейн [19]. На основі поширеного звинувачення Г. Уоллеса в тому, що він не помітив, що місцевість, яку він із цікавістю та захопленням оглядав (м. Магадан), була табором у системі ГУТАБ (Головне управління таборів – примітка автора), В. Бірнштейн робить ґрунтовний аналіз того, як саме радянським спецслужбам вдалося ввести в оману віце-президента США. Стаття написана на основі аналізу радянських архівних матеріалів та свідчень колишніх в'язнів ГУТАБ, проливає світло на багато аспектів закордонної поїздки Г. Уоллеса. Зокрема те, що це була професійно спланована спецоперація, і Г. Уоллес був не першим політиком (в 1942 р. СРСР відвідав Венделл Уілкі), який став жертвою такого спектаклю із використанням славнозвісних «потьомкінських сіл». Не можна не згадати у цьому контексті книги «Місія Радянською Азією», яку Г. Уоллес написав на основі своїх вражень та рефлексій від поїздки на Далекий Схід СРСР. Книга була критично сприйнята американською громадськістю, здебільшого через подібні висловлювання автора, які йшли в розріз із реальним станом речей: «Для росіян термін «дружній» означає прагнення не до встановлення соціалістичних урядів, а до урядів, які будуть працювати з Росією, а не проти неї. Це життєво необхідно для Радянського Союзу як питання безпеки в захисті її далекосхідних кордонів» [20, с. 207].

Дискусія в американському суспільстві (як у науковому середовищі, так і на рівні громадського обговорення) розгорнулася з виходом у 2012 р. надзвичайно тенденційної книги О. Стоуна та П. Кузніка «Нерозказана історія США», яка «написана в душі ранньої лівої ревізіоністської історії»

* Г. Уоллес тривалий час листувався із російським художником та теософом Н. Реріхом (в листах він часто називав його «гуру»), де вони обговорювали відомих людей, зокрема Ф. Рузвельта та В. Черчилля, говорили про потойбічний світ та духовні цінності, що сформувало за Г. Уоллесом образ «містика із ексцентричними релігійними переконаннями» та ставило під сумнів його компетентність як урядовця.

[21]. У роботі автори з очевидним захопленням акцентували увагу на постаті Г. Уоллеса, що у свою чергу стимулювало дискусію навколо питання: чи праві О. Стоун та П. Кузнік, ідеалізуючи його, чи не перебільшують значення Г. Уоллеса? Полеміка у вигляді статей-рецензій на книгу О. Стоуна та П. Кузніка, авторами яких є здебільшого американські неоконсерватори та ліві, очікувано зайшла у глухий кут. Рецензенти або критикують Г. Уоллеса, використовуючи набір аргументів часів «холодної війни» – К. Блек [22], Р. Радос [23]*, або занадто глорифікують, не беручи до уваги історичні реалії – П. Дреєр [24], А. Росс [25], Р. Бейкер [26].

Усвідомлюючи низький рівень об'єктивності вказаної дискусії, все ж можна констатувати позитивну тенденцію, яка полягає у відродженні інтересу до постаті Г. Уоллеса та візії його політичної діяльності, зумовленої сучасними тенденціями в американському суспільстві. Як зазначає Ю. Латиш у статті «Чи може соціаліст стати президентом США: випадок Берні Сандерса»: «Попри значні антисоціалістичні упередження, пов'язані із стереотипами «холодної війни», останнім часом спостерігається зміна ставлення до соціалізму» [27]. Необхідно враховувати, що цей інтерес виходить зі штучного зарахування Г. Уоллеса до числа соціалістів, що не відповідає дійсності.

Таким чином, проблема місця та ролі Г. Уоллеса в політичній історії США пов'язана із тим, що дослідники (як критики, так і прихильники) здебільшого акцентують свою увагу на його поглядах, характері американо-радянських відносини, що не дозволяє сформувати його цілісний політичний портрет.

Праці про Г. Уоллеса періоду «холодної війни» суттєво відрізняються за своїм тоном та змістом, коливаючись від упередженої критики – до надмірного оспівування, обумовлене різними підходами до трактування та оцінки його повоєнної моделі світоустрою. У сучасній історіографії наявний позитивний процес відходу від ідеологічних штампів навколо оцінки окремих аспектів діяльності Г. Уоллеса. Проте комплексного завершення у вигляді цілісної біографії такого визначного та водночас суперечливого політика ХХ століття як Г. Уоллес поки не має, що залишає поле дії для науковців, які досліджують його життя та політичну кар'єру.

Список використаних джерел

- Wallace H. The century of the common man / Ed. Russell Lord. NY: Reynal&Hitchcock, 1943. 96 p. 2. 1948 Presidential General Election Data – National. URL: <https://uselectionatlas.org/RESULTS/data>. (дата звернення: 01.09.2018).
- MacDonald D. Henry Wallace, the Man and the Myth. New York: Vanguard Press, 1948. 187 p.
- Schmidt K. Henry A. Wallace: Quixotic Crusader 1948. New York: Syracuse University Press, 1960. 362 p.
- Schapsmeier E., Schapsmeier F. Henry A. Wallace of Iowa: The Agrarian Years, 1910–1940. Ames: Iowa State University Press, 1968. 327 p.
- Schapsmeier E., Schapsmeier F. Prophet in Politics: Henry A. Wallace and the War Years, 1940–1965. Ames: Iowa: The Iowa State University Press, 1970. 265 p.
- Alperovitz G. Atomic Diplomacy: Hiroshima and Potsdam. New York: Simon and Schuster, 1965. 427 p.
- Цвєтков І. Американские историки. URL: <https://history.wikireading.ru/391620>. (дата звернення: 01.09.2018).
- Markowitz N. The Rise and Fall of the People's Century: Henry Agard Wallace and American Liberalism, 1941–1948. New York: The Free Press, 1973. 416 p.
- Radosh R., Liggio L. Henry Wallace and the Open Door // In Cold war critics, edited by Thomas G. Paterson. Chicago: Quadrangle books, 1971. 313 p.
- Walton R. Henry Wallace, Harry Truman, and the Cold War. New York: Viking Press, 1976. 368 p.
- Walker S. Henry A. Wallace and American Foreign Policy. Connecticut: Greenwood Press, 1976. 224 p.
- Walker S. «The Return of Henry Wallace» // Diplomatic History. 1996. 20 February. URL: <https://www.cambridgescholars.com/download/sample/63476>. (дата звернення: 01.09.2018).
- White G., Maze J. Henry A. Wallace: His Search for a New World Order. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1995. 364 p.
- Kleinman M. L. A world of hope, a world of fear: Henry A. Wallace, Reinhold Niebuhr and American liberalism. Columbus: Ohio State University Press, 2000. 368 p.
- Culver J., Hyde J. American Dreamer: The Life and Times of Henry A. Wallace. New York: W.W. Norton, 2000. 608 p.
- Schlesinger-jr. A. Who Was Henry A. Wallace? // Los Angeles Times. 2000. 20 March. URL: <http://articles.latimes.com/2000/mar/20/books/bk-7842>. (дата звернення: 01.09.2018).
- Devine T. Henry Wallace's 1948 Presidential Campaign and the Future of Postwar Liberalism. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2013. 424 p.
- Birstein V. Three Days in «Auschwitz without Gas Chambers»: Henry A. Wallace's Visit to Magadan in 1944 // Wilson Center. 2012. 30 April. URL: <https://www.wilsoncenter.org/publication/three-days-auschwitz-without-gas-chambers-henry-wallaces-visit-to-magadan-1944>. (дата звернення: 01.09.2018).
- Wallace H. Soviet Asia Mission. New York: Reynal&Hitchcock, 1946. 254 p.
- Stone O., Kuznick P. The Untold History of the United States. Gallery Books, 2012. 784 p.
- Black C. The Real Henry Wallace. Oliver Stone is wrong about him // National Review Online. 2013. 17 January. URL: <http://www.conradblack.com/377/the-real-henry-wallace>. (дата звернення: 01.09.2018).
- Radosh R. A Story Told Before. Oliver Stone's recycled leftist history of the United States // The Weekly Standard. 2012. 12 November. URL: <http://www.weeklystandard.com/a-story-told-before/article/660176>. (дата звернення: 01.09.2018).
- Dreier P. Henry

* З моменту написання статті Henry Wallace and the Open Door, у збірці «Критика холодної війни» політичні погляди Р. Радоса еволюціонували в бік консерватизму.

Wallace, America's Forgotten Visionary // Huff Post. 2015. 11 November. URL: https://www.huffingtonpost.com/peter-dreier/henry-wallace-americas-forgotten-visionary-politician_b_8569658.html. (дата звернення: 01.09.2018). 25. Ross A. Henry Wallace «Uncommon Man» // The New Yorker. 2013. 14 October. URL: <http://www.therestisnoise.com/2013/10/henry-wallace>. (дата звернення: 01.09.2018). 26. Baker R. Henry Wallace Would Never Have Dropped the Bomb on Japan // Executive Intelligence Review. 2003. 7 November. URL: http://www.larouche.com/other/2003/3043h_wallace.html. (дата звернення: 01.09.2018). 27. Латиш Ю. Чи може соціаліст стати президентом США: випадок Берні Сандерса. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/yurij-latysh-chy-mozhe-sotsialist-staty-prezydentom-ssha-vypadok-berni-sandersa/> (дата звернення: 01.09.2018).

References

1. Wallace H. The century of the common man / Ed. Russell Lord. NY: Reynal&Hitchcock, 1943. 96 p. 2. 1948 Presidential General Election Data – National. URL: <https://uselectionatlas.org/RESULTS/data>. 3. MacDonald D. Henry Wallace, the Man and the Myth. New York: Vanguard Press, 1948. 187 p. 4. Schmidt K. Henry A. Wallace: Quixotic Crusader 1948. New York: Syracuse University Press, 1960. 362 p. 5. Schapsmeier E., Schapsmeier F. Henry A. Wallace of Iowa: the Agrarian Years, 1910–1940. Ames: Iowa State University Press, 1968. – 327 p. 6. Schapsmeier E., Schapsmeier F. Prophet in Politics: Henry A. Wallace and the War Years, 1940–1965. Ames: Iowa: The Iowa State University Press, 1970. 265 p. 7. Alperovitz G. Atomic Diplomacy: Hiroshima and Potsdam. New York: Simon and Schuster, 1965. 427 p. 8. Tsvetkov Y. Amerykanskye ystoryky [American historians]. URL: <https://history.wikireading.ru/391620>. 9. Markowitz N. The Rise and Fall of the People's Century: Henry Agard Wallace and American Liberalism, 1941–1948. New York: The Free Press, 1973. 416 p. 10. Radosh R., Liggio L. Henry Wallace and the Open Door // In Cold war critics, edited by Thomas G. Paterson. Chicago: Quadrangle books, 1971. 313 p. 11. Walton R. Henry Wallace, Harry Truman, and the Cold War. New York: Viking Press, 1976. 368 p. 12. Walker S. Henry A. Wallace and American Foreign Policy. Connecticut: Greenwood Press, 1976. 224 p. 13. Walker S. «The Return of Henry Wallace» // Diplomatic History. 1996. 20 February. URL: <https://www.cambridgescholars.com/download/sample/63476>. 14. White G., Maze J. Henry A. Wallace: His Search for a New World Order. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1995. 364 p. 15. Kleinman M. L. A world of hope, a world of fear: Henry A. Wallace, Reinhold Niebuhr and American liberalism. Columbus: Ohio State University Press, 2000. 368 p. 16. Culver J., Hyde J. American Dreamer: The Life and Times of Henry A. Wallace. New York: W.W. Norton, 2000. 608 p. 17. Schlesinger-jr. A. Who Was Henry A. Wallace? // Los Angeles Times. 2000. 20 March. URL: <http://articles.latimes.com/2000/mar/12/books/bk-7842>. 18. Devine T. Henry Wallace's 1948 Presidential Campaign and the Future of Postwar Liberalism. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2013. 424 p. 19. Birstein V. Three Days in «Auschwitz without Gas Chambers»: Henry A. Wallace's Visit to Magadan in 1944 // Wilson Center. 2012. 30 April. URL: <https://www.wilsoncenter.org/publication/three-days-auschwitz-without-gas-chambers-henry-wallaces-visit-to-magadan-1944>. 20. Wallace H. Soviet Asia Mission. New York: Reynal&Hitchcock, 1946. 254 p. 21. Stone O., Kuznick P. The Untold History of the United States. Gallery Books, 2012. 784 p. 22. Black C. The Real Henry Wallace. Oliver Stone is wrong about him // National Review Online. 2013. 17 January. URL: <http://www.conradblack.com/377/the-real-henry-wallace>. 23. Radosh R. A Story Told Before. Oliver Stone's recycled leftist history of the United States // The Weekly Standard. 2012. 12 November. URL: <http://www.weeklystandard.com/a-story-told-before/article/660176>. 24. Dreier P. Henry Wallace, America's Forgotten Visionary // Huff Post. 2015. 11 November. URL: https://www.huffingtonpost.com/peter-dreier/henry-wallace-americas-forgotten-visionary-politician_b_8569658.html. 25. Ross A. Henry Wallace «Uncommon Man» // The New Yorker. 2013. 14 October. URL: <http://www.therestisnoise.com/2013/10/henry-wallace>. 26. Baker R. Henry Wallace Would Never Have Dropped the Bomb on Japan // Executive Intelligence Review. 2003. 7 November. URL: http://www.larouche.com/other/2003/3043h_wallace.html. 27. Latysh Yu. Chy mozhe sotsialist staty prezidentom SShA: vypadok Berni Sandersa [Can a socialist become president of the United States: the case of Berne Sanders]. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/yurij-latysh-chy-mozhe-sotsialist-staty-prezydentom-ssha-vypadok-berni-sandersa/>.

Viktor Lushchak

HENRY WALLACE IN US POLITICAL HISTORY: PROBLEMS OF HISTORIOGRAPHY

The article deals with American historiography dedicated to the activities and ideas of Henry Wallace. Wallace was, next to FDR, the pre-eminent figure of the 1940s, universally regarded as Roosevelt's heir to the New Deal wing of the Democratic Party. It is important to emphasize that Wallace was ahead of his time on most issues, for instance: he was a strong advocate of labor unions, national health insurance, public works jobs and women's equality. In spite of this, Henry Wallace's idealistic notions about the postwar international relations, in particular, about cooperation with the USSR (results of anti-Soviet agitation and propaganda, which were spread in the USA after the Second World War) formed the negative perception of Wallace in the mass consciousness.

It is stressed, that American studies of Wallace's personality are colored through the Cold War prism (considering an obvious accent on the presence of Wallace's sympathy for the USSR). In this context, taking into account the specifics of American historiography of the Cold War, the authors

decided to divide researches that were written about Wallace by the chronological principle: orthodox school, revisionism, and post-revisionism.

The article analyzes the contemporary discourse of a problem that concerns Wallace's vision about US-Soviet relationship. As a result, authors have noted a positive trend, such as a revival of interest about the Henry Wallace's personality and his political activity, through the partial destruction of the ideological stereotypes of the Cold War.

Key words: H. Wallace, the Cold War, American historiography, the USSR, revisionist history.

УДК 94(477)

Іван Зуляк, Мар'яна Зуляк

**ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА І КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА
ДІЯЛЬНІСТЬ АНТОНА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО (1878–1937 РР.):
ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ**

У статті проаналізовано джерельну базу громадсько-політичної та культурно-просвітницької діяльності відомого громадсько-політичного діяча, письменника, публіциста, літературознавця, журналіста, перекладача, педагога, міністра освіти УНР, редактора, видавця – Антона Крушельницького (1878–1937 рр.). Виокремлено і диференційовано джерельну базу наукової проблеми, з'ясовано її особливості і основні тенденції

Наголошено на тому, що у фондах центральних і обласних державних архівів й відділах наукових й універсальних бібліотек України збереглася значна кількість архівних, друкованих й рукописних документів й матеріалів, що стосуються громадсько-політичної та культурно-просвітницької діяльності А. Крушельницького упродовж досліджуваного періоду.

Значна кількість виявлених матеріалів й документів уперше введена у науковий вжиток. Комплексне їх використання із залученням архівних даних з центральних і обласних державних архівів України, опублікованих джерел, періодичних видань, авторських творів А. Крушельницького, Інтернет-ресурсів – сприяло виконанню поставленої мети.

Ключові слова: Антон Крушельницький, громадсько-політична діяльність, культурно-просвітницька діяльність, джерельна база, архівні матеріали і документи.

Необхідність детального аналізу громадсько-політичної та культурно-просвітницької діяльності А. Крушельницького вимагала опрацювання необхідної джерельної бази, що містить значний масив неопублікованих та виданих документів.

Умовно джерельну базу досліджуваної проблеми можна поділити на такі групи: перша група – матеріали центральних і обласних державних архівів України; друга група – опубліковані джерела; третя група – періодичні видання; четверта група – авторські твори Антона Крушельницького; п'ята група – Інтернет-ресурси.

Перша група представлена матеріалами центральних і обласних державних архівів України. Зокрема, певна частина використаних джерел зберігається у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Зокрема, у фонді 2201 «Міністерство освіти Української Держави, м. Київ», використано матеріали, пов'язані із повідомленнями, поданими у журналі «Вільна українська школа» про книги, що вийшли чи виходитимуть з друку в різних видавництвах [1, арк. 3–61 зв.].

Використані матеріали фонду 2582 «Міністерство народної освіти Української Народної Республіки, м. Київ, Вінниця, Кам'янець-Подільський, з 1920 р. – Польща» [2–8] представлені доповіддю міністра А. Крушельницького Раді народних міністрів щодо становища освіти [2, арк. 22–23]; листом заступника міністра освіти С. Сіропола до голови Ради народних міністрів від 11 вересня 1920 р. з приводу нераціонального використання коштів головою педагогічної місії у Відні А. Крушельницьким [3, арк. 19–19 зв.]; листом голови педагогічної місії у справах видавництва шкільних книжок і підручників до радника міністерства народної освіти [4, арк. 2–4]; статутом єдиної школи в УНР [5, арк. 1–17]; таблицею, складеною на основі відомостей про кількість існуючих комплектів на 1919 р., надісланих до МНО [6, арк. 60–73]; листом директора видавничого товариства «Дзвін» до видавничого відділу [7, арк. 5–6]; таблицею, складеною на основі відомостей про кількість шкільних комплектів початкових шкіл, які утримуються повітовими і міськими самоврядуваннями України на державні кошти [8, арк. 218–218 зв.].

У Галузевому державному архіві Служби Безпеки України (далі – ГДА СБУ) використано матеріали фонду 6 «Кримінальні справи на реабілітованих осіб», справу 44987-ФП «Дело по обвинению Крушельницкого А. В. и др.» [9]. Зокрема, у ній подано опис документів у справі щодо